

РЕЦЕНЗИЯ

на научни трудове за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „ Доцент“ по професионално направление 3.4 Социални дейности, научна специалност „Социология“, катедра „Социални и правни науки“, Електротехнически факултет, Технически университет- Варна, публикуван в ДВ, бр.17 от 23.02.2018 г.

с кандидат гл.ас.д-р Ирина Тодорова Тодорова

Член на научното жури (Заповед на Ректор на ТУ-Варна № 249/26.04.2018 г.) и рецензент (Заповед на Ректор на ТУ-Варна № 250/27.04.2018 г.)

доц. д-р Лиляна Иванова Русанова – Технически университет-Габрово

1. Трудове от представения от кандидата „Списък на трудовете“, които се приемат за оценка и рецензиране

Научните трудове на кандидата за участие в конкурса са 26 на брой. За рецензиране приемам всички публикации, тъй като считам, че те имат пряко отношение към обявения конкурс. Представените научни трудове се разпределят в следните групи:

Първата група трудове обхваща две монографии. Монографията "Nati in Bulgaria" (Родени в България), е публикувана на италиански език, а монографията „Детето в родителското, осиновителското, приемното семейство и институционалния дом“ е публикувана на български език (A1; A2). Представените публикувани монографични трудове съответстват на изискването на чл.12 ал.3 от ПУРЗАД в ТУ-Варна.

Втората група включва 3 студии (от които две в съавторство, едната от които е издадена на английски език – B1; B2; B3), общо 19 статии (една, от които е в съавторство C4) и научни доклади (четири, от които са в съавторство – C15; C16; C18; C19). Студиите, статиите и докладите, които предлага за участието си в конкурса гл. ас. д-р Тодорова, логично се вписват в рамките на изследователското поле на кандидатката. Общо 22 от представените научни публикации са извън монографичните трудове. Научната продукция на гл.ас.д-р Ирина Тодорова надвишава минималните количествени изисквания към кандидатите за заемане на академична длъжност „доцент“, дефинирани в Приложение 7 на ПУРЗАД в ТУ-Варна.

В третата група са включени 2 учебни пособия: „Теория на девиантното поведение“ и „Методи на социологическите изследвания“(D1; D2). Създадените учебници и учебни пособия се характеризират с пълнота, последователно въвеждане на понятийния апарат, използване на множество български и чуждестранни източници, което ги прави особено подходящи за обучение на студентите. Основните направления на изследователската дейност на кандидатката и големия обем натрупана емпирична информация, позволяват на практика да се реализира връзката преподаване-обучение-научни изследвания. Учебните пособия са пряко свързани с научната специалност на конкурса.

Разпределението на публикациите по групи, според различните критерии на класифициране, е както следва:

Критерии на класифициране	Брой на публикациите в:			
	Група 1 (A1-A2)	Група 2 (B1-B3)	Група 2 (C1-B19)	Група 3 (D1-D2)
а) според вида и мястото на публикуване:	общо 2, от който	общо 3, от който	общо 19, от който	общо 2, от който
- публикации в чуждестранния научен печат (списания, конференции);	0	1	0	0
- публикации в български издателства и списания;	2	2	8	2
- публикации в научни конференции у нас;	0	0	9	0
- публикации в годишници и сборници у нас	0	0	2	0
б) според езика на публикуване:				
- на български език	1	2	19	0
- на чужд език	1	1	0	2
в) според броя на авторите на публикациите:				
- самостоятелни;	2	1	14	2
- с двама автори	0	2	5	0

2. Обща характеристика на научноизследователската и научно-приложната дейност на кандидата

Проблемното поле, в което са разположени изследванията на кандидатката, се характеризира с две направления. *Първото* от тях е насочено към развитието на децата, лишени от родителски грижи. Изведени са и са обосновани важни характеристики на децата, отглеждани в институции и в биологичните семейства. Очертана е сравнителната перспектива с новите политики и алтернативни услуги. Мотивирани са основните слабости на деинституционализацията като процес и сблъсъка между институциите. Налице е умело съчетаване на теоретичния анализ и емпирията, с оглед изясняването на същността на проблемите и причините за тяхната поява. Съществено внимание в трудовете на кандидатката заема процеса на осиновяване в България, осиновителското семейство, приемното семейство, институционалната грижа и алтернативните услуги за деца. Предложеният модел за предоставяне на услугата „Приемна грижа“ е резултат от множество изследвания през периода 2008-2011 г.

Второто направление е свързано със съвременната социална практика и състоянието на социалните науки. В тази връзка кандидатката е осъществила сериозни наблюдения, на чиято основа е направила адекватни изводи, както и устойчиви практически решения. Това направление сериозно обогатява съществуващите научни знания в областта на социалните науки, които въпреки динамичното развитие през последните години, се нуждаят от нови теоретични парадигми и подходи.

На основата на предоставените публикации и научноизследователски постижения може да се обобщи, че главното, което характеризира научната активност на гл.ас. д-р Тодорова, са научните ѝ изследвания, съчетани с дейността ѝ като преподавател.

Проблемите, които са предмет и обект на изследване в научноизследователската дейност на кандидатката, са изключително актуални и значими за социалната практика у нас. Според авторката, все още съществува разминаване между социалните науки и социалната работа в България, като значими проблеми остават неразпознати. За да компенсира това разминаване, в своите научни трудове, гл.ас.д-р Тодорова показва едно цялостно и задълбочено разбиране, подкрепено със сериозен обем емпирични данни както за големите сфери от социалния живот, така и за социална действителност на децата, лишени от родителски грижи, и техните социални взаимоотношения, динамика и промяна. Като изхожда от теоретико-емпиричните изследвания на съвременни социални изследователи и собствени емпирични данни, получени чрез използването на надежден инструментариум, кандидатката достига до

ползотворни идеи за институционалната рамка предоставяща грижи за деца в условията на дефицит на научно познание и липса на квалифицирани специалисти. Нещо повече, авторката успешно анализира психологическите аспекти на проблема за изоставените деца, социологическия профил на съвременното българско семейство, сблъсъкът между институциите и противоречието между утвърдените в социалната практика модели. Особено внимание заслужават изследванията, посветени на преживяванията на децата, лишени от родителски грижи, затрудненията в процеса на тяхната интеграция, както и законодателните и административни бариери при работа с биологичното семейство, осиновителското и приемното семейство. Авторката ни насочва към съвременната социална действителност, основана на субективни оценки, погрешни представи и като логично следствие - неправилни подходи за решаване на възникналите проблеми. Аргументираните виждания на гл.ас.д-р Тодорова в областта на дефицитите в провежданата политика на деинституционализация, последиците и въздействието на алтернативните услуги върху емоционалното и когнитивно развитие на децата, представляват сериозен принос, обогатяващ не само научните знания в тази област, но и съществуващата практика.

3. Оценка на педагогическата подготовка и дейност на кандидата

Освен задълбочен изследовател, гл.ас.д-р Тодорова е преподавател с 10 годишен опит.

Гл.ас.д-р Тодорова води лекционни курсове в ОКС „Бакалавър“, специалности „Социален мениджмънт“, „Защита на населението от бедствия и аварии“ и „Топлотехника“. За обезпечаване на учебния процес кандидатката е разработила общо **10 учебни програми**. Съдържанието на учебните програми е съобразено със спецификата на съответните специалности и актуализирано през 2016 г. с добавяне на научни новости.

В ОКС „Магистър“ кандидатката води лекционни курсове по дисциплините: **“Методи на социологическите изследвания“** (включени в учебните планове на специалности: „Социална работа при лица с девиантно поведение“ и „Социална работа с деца“); **„Деинституционализация и социално включване“** и **„ Социална работа с деца с девиантно поведение“** (част от учебния план по магистърска специалност: „Социална работа с деца“); **„Теория на девиантното поведение“**; **„ Ресоциализация и социална интеграция на криминално проявените лица“** и **„Социална работа при непълнолетни лица с девиантно поведение“** (специалност: „Социална работа при лица с девиантно поведение“).

За периода 2009-2018 г. д-р Тодорова е ръководител на **61** дипломанта и автор на 21 рецензии на дипломни работи на студенти от ПН 3.4 Социални дейности. Научноизследователските постижения на кандидата са демонстрирани и от участието в **7** проекта, 3 от които финансирани от ФНИ към ТУ-Варна, 2 финансирани от външни за университета източници (Община Врана и Община Долни Чифлик) и 2 международни проекта. Гл. ас. д-р Тодорова участва в приложените проекти в качеството си на изследовател и методолог, демонстрирайки едно цялостно и задълбочено разбиране, не само към състоянието и проблемите на социалните услуги за деца, но и към социалната защита и социалната политика в тази област.

Д-р Тодорова е осъществила **2** мобилности с цел преподаване в University of Bari "Aldo Moro", Италия през 2015 г. и 2016 г.

4. Основни научни и научно-приложни приноси

Научните и научно-приложните приноси са разделени в три групи. **Първата група** са приноси в публикуваните монографични трудове.

1. Научно-приложни приноси, свеждащи се до доказване на нова страна от вече съществуващи научни области:

- установяване на съвременните характеристики на българското семейство, на чиято основа се определя родителското влияние в съвременния контекст.

Аргументация на съвременните предизвикателства, провокирани от новите роли и модели на поведение, новите политики и влиянието на социалните институции върху семейните традиции. (A1);

- синтезиране на причините, поради които майки изостават децата си. Обосноваване на реакциите на децата, настанени в институции, в съответствие с родителските мотиви (A2);
- извеждане на общите специфики на адаптация на децата в специализирани институции, услуги в общността, услуги от резидентен тип (A2);
- анализ на връзката и взаимодействието между децата и биологичното семейство, осиновителите, приемните родители и институциите на чиято основа се аргументират основните проблеми в социалната практика (A1);
- авторски модел на изследване на емоционалното състояние и поведение на децата, настанени в институции (A1;A2);
- значителна тежест в постиженията на кандидатката имат критичният анализ и оценката за взаимодействието между институциите в процеса на деинституционализация. Значими наблюдения и емпирични данни относно дефицитите в професионализацията на социалната работа, като източник на проблеми, ограничаващи възможностите за повишаване на качеството на услугите за деца в България (A1; A2);
- доказателства за приближаването и разминаването на науката с практиката. В тази връзка се аргументира необходимостта да се работи за постигане на съответствие между работата на институциите, политиките и обществените условия и новия фамилен и социален ред. (A1;A2);

2. Извличане и доказване на нови факти, относно дефицитите в развитието на децата в условията на специализираните институции:

- прилагане на стандартизирана методика за оценка на развитието на децата в институциите в продължение на три години, на чиято основа са направени значими изводи за влиянието на институциите върху децата и отношението на децата към институциите (A1;A2);
- доказване, чрез контент анализ и вторичен анализ, на ефективността на мерките по деинституционализация на децата, лишени от родителски грижи (A1);
- доказан е съществения разрез между очакванията на осиновителите към осиновеното дете, на чиято основа се създава аргументирана обосновка относно ефективността на процеса на осиновяване не само в национален, но и в международен аспект (A1;A2);

3. Приложни приноси внедрени в практиката:

- трансформиране на получените резултати от научноизследователската работа в обучителния процес (A2);
- създаване на авторска методология за наблюдение на процеси и явления от различни перспективи, с оглед доказване на нови характеристики на вече съществуващи проблеми (A1;A2).

Втората група приноси, съдържащи се в публикациите извън монографичните трудове:

1. Научно-приложни приноси, свеждащи се до доказване на нова страна от вече съществуващи научни области:

- разработен е и е апробиран модел за предоставяне на социалната услуга "Приемна грижа" (B1;B2). Моделът се основава на множество корелации и

взаимодействия между институциите и позволява подобряване на възможностите на децата за трайна интеграция в биологичното семейство или за осиновяване;

- разработен и апробиран модел за прилагането на информационните технологии в помощ на дислексията (C4);
- разработен и апробиран модел за анализ на ефективността на политиките в областта на деинституционализацията (C7; C16;C17;C18; C19);

2. Извличане и доказване на нови факти, относно очакванията като социално-психологическо явление и произтичащите от това конфликти:

- теоретично обосноваване на очакванията, в контекста на състоянието на децата в институциите (C2; C5; C6; C8; C11; C12)
- разработена е визия за основните конфликти в рамките на социалната услуга "Приемна грижа" (C7;C13; B1)
- посочени са проблеми във възможностите и нормативно-установените ангажименти на институции, алтернативни услуги, осиновяване (C7; C8; C9; C10; C13;C15; C17) .

4. Приложни приноси, внедрени в практиката:

- установяване на социално-демографските характеристики на децата, вписани в националния регистър за осиновяване и децата за международно осиновяване (C18);
- сравнителни анализи между различни видове услуги за деца, в т.ч. осиновяване, приемна грижа, услуги от резидентен тип, институционални грижи (C15;C16; C17).

Третата група са резултати и приноси в учебния процес:

1. В изданието учебник „Теория на девиантното поведение“, са засегнати методични единици, включени в учебните програми на студентите в бакалавърски и магистърски специалности на катедра: „Социални и правни науки“. В него са разгледани водещите теории за същността и причините за отклоняващо се поведение, формите на неговото проявление, основните фактори на влияния, произтичащи от семейната среда, връстници, личностни характеристики.
2. В учебника „Методи на социологическите изследвания“, са проследени различни модели и методи за изследване на социалната действителност, които формират трайни знания и умения у студентите от специалност „Социален мениджмънт“ да създават собствени адекватни методологии за емпирични изследвания в областта на социалните проблеми.

5. Значимост на приносите за науката и практиката

Значимостта на приносите на кандидата за науката и практиката, се изразяват в създаването и апробирането на изследователски модели съсредоточени върху актуални проблеми в областта на грижата за децата. Обобщените данни и последващия анализ на резултатите от проведените емпирични изследвания, демонстрират възможността на кандидатката критично да осмисля социалната действителност и да предлага адекватни практически решения. Не са представени данни за цитиранията на кандидатката.

6. Оценка на приносите, дело на кандидата

По-голямата част от научните трудове на кандидатката са индивидуални (73%), което означава, че посочените приноси и постижения са нейно лично дело. Студията „Предоставяне на социалната услуга приемна грижа. Модел на сдружение „Съучастие“ и отдел за Закрила на

детето – Варна", преведена на английски език, е в съавторство, но в нея ясно е посочено авторството на д-р Тодорова. Не е посочен приносът на авторите в съвместната статия, посветена на информационните технологии в помощ на дислексията и четирите доклада в съавторство. Въпреки че публикациите са в съавторство, те отразяват вижданията на кандидатката и засягат важни за социалната практика възможни решения в областта на ефективността на политиките и социалните услуги за деца, лишени от родителски грижи.

7. Критични бележки на рецензираните трудове

Акцентирам върху следните критични бележки:

- да се търсят възможности за публикуване в списания или форуми, реферирани от Scopus или Web of Science. Д-р Тодорова има достатъчно научна експертиза и натрупани емпирични данни за такива публикации;
- участие в престижни международни форуми, с оглед по-широко разпространение на осъществените наблюдения и изводи.

Направените критични бележки са с препоръчителен характер и не променят общото ми впечатление и оценка на представените материали на гл.ас.д-р Тодорова.

8. Лични впечатления и становища на рецензента по останалите страни от дейността на кандидата

Познавам гл.ас.д-р Тодорова и имам отлични впечатления от научната ѝ работа, която се характеризира с голяма задълбоченост и прецизност. Представената научна продукция демонстрира нейната богата теоретична и методологична подготовка, която ѝ позволява да формира прецизно изследователските си постановки и да реализира конкретно резултатите от направените изследвания. Академичната общност я познава като компетентен и коректен изследовател и преподавател, с качества за работа в екип, спазващ научната етика и морал. Научноизследователската дейност на д-р Тодорова е насочена към актуални научни области и третира научна тематика, която не е обект на засилен интерес от страна на практиците в социалната сфера. Предоставените публикации съдържат научни, научно-приложни и приложни приноси, които са разпространени и направени достояние на научната общност, чрез публикуването им в списания и представянето им на специализирани научни форуми и конференции.

9. Създадена ли е творческа среда за предаване на натрупания опит и знания на по-млади колеги

Представената научноизследователска дейност, както и провежданата активна учебно-преподавателска дейност, демонстрират нивото на кандидата като доказан научен работник и преподавател. Участието на кандидатката в проекти към катедрата, ръководените 61 дипломанти и съвместните публикации със студенти потвърждават факта, че гл.ас.д-р Тодорова работи за създаването на творческа среда, в която предава натрупаните знания, опит и умения на младите си колеги. Най-яркото доказателство за това са споменатите изследвания в монографичния труд А2 , осъществени съвместно със студенти, дипломанти и колеги.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на представените за рецензиране материали, отчитайки професионалните умения на кандидата като преподавател и като изследовател и позовавайки се на Правилника за условията и реда за заемане на академични длъжности в ТУ-Варна, предлагам гл.ас.д-р Ирина Тодорова да заеме академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.4 Социални дейности, научна специалност „Социология“ към катедра „ Социални и правни науки“ на Електротехнически факултет при ТУ-Варна.

11.05.2018 г.
Габрово

Рецензент:
/доц.д-р Л.Русанова/